

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

УДК 340
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.1.1>

ВОЙТОВИЧ І.І.

**ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ**

**HISTORICAL DISCOURSE ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY
FOR CORRUPTION CRIMES IN THE FIELD OF MILITARY SECURITY**

У статті досліджено історичне походження виникнення кримінальної відповідальності за корупційні злочини. Відзначено, що разом зі зміною соціальних відносин форма та зміст корупції активно змінюються. Об'єктом кримінологічних досліджень є область соціальної реальності, яка містить соціальне протиріччя й породжує проблемну ситуацію. Виділяючи таку область, визначаємо ті соціальні відносини та сферу людського життя, які підлягатимуть вивченню в рамках кримінологічного дослідження. Перш за все слід зазначити, що огляд наукової та навчальної літератури вказує на існування різних підходів до визначення поняття «корупційна злочинність», її видів, а також місць у структурі злочинності. Корупційна злочинність є невід'ємною частиною корупції як більш широкого соціального явища. Отже, дослідження корупційної злочинності у сфері військової безпеки як об'єкта кримінологічного аналізу доцільно розпочати зі знаходження змісту поняття «корупція» на основі розгляду історії семантики цього юридичного терміна, а також генезису його розвитку в різних сферах наукового знання. Аналіз наукової, навчальної та довідкової літератури за предметом розгляду вказує на теоретичну можливість корупції одночасно з розмежуванням управлінських функцій у державній чи господарській діяльності. З'ясовано, що в період Гетьманщини корупція проявлялася в привласненні козацькою старшиною земельних угідь разом із селами. Про надмірне зловживання козацькою старшиною своїм становищем і незаконне заволодіння землею вільних селян, що визнається неприпустимим, йдеться в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Дослідження історичних витоків установа кримінальної відповідальності за корупційні злочини триває значну кількість років. Незважаючи на те, що суспільні відносини активно змінюються, змінюються форма та зміст корупції, проте дослідження початкових форм цього суспільно-негативного діяння допомагає краще зрозуміти сутність та природу корупції. Останнє стане в нагоді під час розроблення комплексу запобіжних заходів.

Ключові слова: *корупція, злочин, історичні витоки.*

Historical origins of the emergence of criminal liability for corruption crimes are investigated. It is noted that along with a change in social relations, the form and content of corruption are actively changing. The object of criminological research is the area of social reality, which contains a social contradiction and generates a problematic situation. By allocating such an area, those social relations and the sphere of human life, which will

be subject to study within a criminological study, are determined. First of all, it should be noted that the review of scientific and educational literature indicates the existence of various approaches to the definition of “corruption crime”, its species, as well as places in the structure of crime. In turn, corruption crime is an integral part of corruption as a broader social phenomenon. Therefore, the study of corruption crime in the field of military security as an object of criminological analysis it is expedient to begin with the finding of the content of the concept of “corruption” on the basis of the consideration of the history of the semantics of this legal term, as well as the genesis of its development in various spheres of scientific knowledge. Analysis of scientific, educational and reference literature on the subject of consideration indicates the theoretical possibility of corruption simultaneously with the separation of management functions in public or economic activity. It was found that during the Hetmanate, corruption manifested itself in the appropriation of land along with villages by Cossack officers. The Constitution of Pylyp Orlyk of 1710 speaks of the excessive abuse of their position by the Cossack officers and the illegal seizure of land by free peasants, which is considered inadmissible. The study of the historical origins of the establishment of criminal liability for corruption crimes dates back many years. Despite the fact that public relations are actively changing, changing the form and content of corruption, but the study of the initial forms of this socially negative act helps to better understand the nature and nature of corruption. The latter in turn will come in handy when developing a set of precautions.

Key words: *corruption, crime, historical leakage.*

Вступ. Об’єктом кримінологічного дослідження є та область соціальної дійсності, яка містить соціальне протиріччя та породжує проблемну ситуацію [1, с. 169]. Виділяючи таку область, визначаємо ті суспільні відносини та сферу життєдіяльності людини, які підлягатимуть вивченню в межах кримінологічного дослідження.

Насамперед слід констатувати, що огляд наукової та навчальної літератури свідчить про наявність різних підходів до визначення поняття «корупційна злочинність», її видів, а також місця в структурі злочинності. Корупційна злочинність є складовою частиною корупції як більш широкого соціального явища.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд історичного походження виникнення кримінальної відповідальності за корупційні злочини.

Результати дослідження. Отже, дослідження корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки як об’єкта кримінологічного аналізу доцільно розпочати зі з’ясування змісту поняття «корупція» за результатами розгляду історії семантики цього юридичного терміну, а також генези його розвитку у різних сферах наукових знань.

Аналіз наукової, навчальної та довідкової літератури з предмета розгляду свідчить про теоретичну можливість виникнення корупції одночасно з відокремленням функцій управління в суспільній або господарській діяльності [2, с. 45].

Аргументом на користь обґрунтованості такого підходу є згадки про реформи першого борця з корупцією царя Лагаша Урунімгіни у сфері державного управління для припинення зловживань своїх чиновників та суддів ще в архіві стародавнього Вавилону (друга половина XXIV ст. до н. е.), – найдавніший історичний пам’ятці державності [3, с. 94].

Вагомий внесок у боротьбу з корупцією зробив вавилонський цар Хаммурапі (XVIII ст. до н. е.), запровадивши відповідальність суддів за заміну постановленого ними та затвердженого в установленому порядку рішення по розглянутій справі (п. 5 Законів Хаммурапі) [4, с. 26]. Такі судді каралися штрафом у 12-кратному розмірі поданого у цій справі позову, а також звільненням із посади з довічним позбавленням права обіймати її в майбутньому.

У давньоіндійському трактаті «Арташастра» (321–297 рр. до н. е.) знайшли своє відображення 40 видів присвоєння державного доходу, які, на думку його автора, чиновники обов’язково вчиняють, а саме: «Як неможливо не спробувати смак меду або отрути, якщо вони знаходяться у тебе на кінчику язика, так само для урядовця неможливо не відкусити хоча б трохи від царських доходів» [5, с. 22]. На особливу увагу з огляду на предмет нашого дослідження заслуговує той факт, що головним засобом протидії казнокрадству у Стародавній Індії було стеження, для здійснення якого був залучений цілий штат державних службовців. При цьому особливо заохочувалось інформаторство простого люду. Так, донощик по справі про казнокрадство отримував

1/6 частину від конфіскованого майна, а якщо він «бхрітака» (державний службовець), – 1/12 частину [6, с. 176].

Правителі стародавнього Єгипту застосовували до хабарників різні види тілесних покарань, зокрема запроваджене фараоном Рамзесом I відрізання суддям-хабарникам носа, а корупціонерам на вищих посадах – носа і вух. Смертна кара загрожувала суддям, якщо хабар було взято з обох учасників судового процесу [7, с. 54–55].

У II ст. до н. е. в Індії діяли Закони Ману, відповідно до ст. 124 Глави VII яких за вимагання грошей у позивачів призначені для розгляду справ у суді службовці каралися конфіскацією майна та вигнанням [8, с. 247]. Крім цього, вони каралися конфіскацією майна за шкоду справам прохачів, спричинену ними з корисливою метою (стаття 231 глави IX) [8, с. 378].

Представлені історичні аспекти прояву корупції в країнах Стародавнього Світу дають можливість сформулювати комплексне уявлення про сучасну корупцію з огляду на її генезу, звичайні заходи протидії та відповідну оцінку їх ефективності.

За результатами дослідження корупції на українських землях як питання курсу історії держави і права В.В. Пилипенко констатував, що неправомірна вигода як обов'язкова складова частина корупції сягає своїм корінням часів перших державних утворень на території України [9, с. 279–280]. Як документальне підтвердження фактів існування хабарництва у III ст. до н. е., коли в Північному Причорномор'ї існували грецькі міста-держави, вчені наводять текст «Присяги громадянина Херсонеса», в якому містилося зобов'язання «не давати і не приймати дару на шкоду міста і громадянам» [10, с. 15]. Попри те, досі тривають наукові дискусії щодо дати й точної назви «Присяги...». Більшість істориків погоджується з тим, що вона має екстраординарний характер, будучи укладеною *adho* після спроби повалити демократичний устрій [11, с. 25].

М.М. Маськовіта обстоює думку про те, що аналіз тексту «Присяги...» не лише засвідчує рівень розвитку демократичних інститутів у грецьких містах-державах Північного Причорномор'я, але й може слугувати історико-правовим прикладом відповідальності чиновника за порушення присяги в різних сферах матеріального й процесуального права [12, с. 193].

У «Руській Правді» Ярослава Мудрого як джерелі киево-руського права, що складалося впродовж XI – XII ст., також містяться попередження недопустимості використання віри (штрафу за скоєний злочин, частина якого передавалась потерпілому, а інша поповнювала казну) для особистого збагачення бояр чи дружинників. Цей штраф збирали вірники, які утримувалися за рахунок місцевого населення, перебування яких на ввіреній їм території, відповідно до «Руської Правди», було обмежено в часі. Особливої уваги заслуговує той факт, що в аналізованому джерелі киево-руського права також йшлося про попередження хабарництва шляхом недопущення «виправдання нечестивого заради мзди і не віднімання від правдивого правди» [13].

У період роздробленості Київської Русі XII – XIV ст. з огляду на предмет дослідження представляє інтерес система кормління – винагороди бояр, які здійснюють судово-адміністративні функції, шляхом надання прав обкладати податками населення підвладних їм територій на свою користь. «Кормління» вважалася особа, яка отримала певну територію в «кормління», що жила на повному утриманні місцевого населення за рахунок поборів, збору податків на свою користь. Імовірніше, на думку Ю.М. Походзіло, щоб отримати «кормління», треба було дати хабар дяку, що розподіляє його [14, с. 72].

Хоча система «кормління» не може вважатися нелегальною, оскільки вона була санкціонована державою, на думку низки істориків права, вона була джерелом виникнення масштабних зловживань і системних корупційних практик протягом кількох століть [9, с. 281].

З огляду на вищевикладене ми поділяємо думку вчених, які зазначають, що система «кормління» виступала досить яскравим прикладом процесу зародження, формування й функціонування корупційних систем протягом декількох історичних періодів [9, с. 281].

Слово «хабар» арабського походження й означає «звістка», «новина», а у множині – «інформація». До української мови воно потрапило з турецької, у якій є дієслово “habara” – «дізнаватися». Згодом як похідне від «плата за повідомлення» слово «хабар» набуло свого традиційного значення – «підкуп» [15]. У XIII ст. хабарництво порівнювалося з пияцтвом і чаклунством. Митрополит Київський Кирило II засуджував це у своїх проповідях та закликав з хабарями боротися [16]. За часів Київської Русі існувало два види хабарництва, такі як мздоїмство – отримання винагороди за вчинення законних дій; лихоїмство – отримання винагороди за вчинення незаконних дій [17, с. 590].

Період перебування українських земель у XIV – XVI ст. у складі князівства Литовського вчені характеризують найнижчим рівнем корумпованості органів влади [9, с. 281].

Проте, як слушно зауважується у науковій літературі, поширеним способом отримання незаконної вигоди, відповідно до артикулів Першого Литовського статуту 1529 р., можна вважати присвоєння частини коштів, що виділялися на будівництво укріплень та фортець, а також встановлення суддями судових зборів вище за норму, регламентовану законодавством [9, с. 281].

Відповідно до артикулу 39 розділу 3 Литовського статуту 1566 р., заборонялося отримувати винагороду та вирішувати судові справи по дружбі [18, с. 249].

У період, коли більшість українських земель перебувала у складі Речі Посполитої, вчені констатують суттєве збільшення рівня корупції. Зокрема, «Катехізис», написаний просвітителем Симоном Будним у 1562 р., рясніє прикладами зловживання владою та поборами чиновників. Цікавим є те, що автор не наполягає на суворому покаранні хабарників, вважаючи, що боротися з корупціонером має веління його совісті [19, с. 10].

На особливу увагу заслуговує опис правосуддя Речі Посполитої у XVII ст. тогочасного історика Старовольського, а саме: «У судах у нас завелися нечувані побори, підкупи, наші війти, лавники бурмистри – всі продажні, а про донощиків, які підводять невинних людей в біду, і говорити нема чого. Спіймають багатого, заплутають і засадять до тюрми, та й тягнуть з нього подарунки і хабарі» [20].

В період Гетьманщини корупція проявлялася в привласненні козацькою старшиною земельних угід разом із селами. Про надмірне зловживання козацькою старшиною своїм становищем і незаконне заволодіння землею вільних селян, що визнається неприпустимим, йдеться в Конституції Пилипа Орлика 1710 р.: «Ясновельможний гетьман за своєю посадою має дбати про лад у Вітчизні Запорізькій, а особливо повинен пильнувати, щоб людям військовим і посполитим не чинилися збиткові тягарі, податки, пригнічення та здирства, через які вони залишають своє житло і йдуть шукати прихистку у закордонні держави. Для цього треба, щоб панове полковники, сотники, отамани з усіма військовими та посполитими урядниками не наважувалися виконувати панщин та відробітки на своїх приватних господарствах силами козаків та посполитих, особливо тих, які ані до урядів їх, ані їм безпосередньо не належать: не примушувати до косіння сіна, збирання з полів урожаю та гатіння гребель, не віднімати та силою не змушувати продавати землю, не відбирати за будь-яку провину рухоме та нерухоме майно, не змушувати ремісників безоплатно виконувати свої домашні справи і козаків до розсилки приватної не залучати. Усе це Ясновельможний гетьман має владою своєю забороняти і сам того, як добрий приклад іншим, остерігатись і не чинити. Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади» [21].

У період правління Петра I хабарників били батогами, таврували, засиляли, але державні мужі навіть під страхом страти продовжували використовувати своє службове становище задля особистої наживи [22, с. 279].

Зокрема, Указом «Про заборону хабарів і обіцянок і про покарання за оне» від 24 грудня 1724 р. Петро Великий перший розмежував тих, хто дає хабар (лиходателів), і тих, хто його отримує (лихоїмцев). Постанови цього документа, що містяться в главі шостій розділу V, мають назву «О мздоимстве и лихоимстве». Вони стосуються посадових осіб, що одержують хабар (мзду) (пасивне хабарництво); осіб, що сприяють хабарництву; приватних осіб, що схилиють посадових осіб до зкращення, приховання або винищення паперів, які належать до справ присутнього місця або до вчинення підроблення в документах (активне хабарництво) [23, с. 9].

При царюванні Миколи I Сенат у 1832 р. видав Указ «Про заборону начальницьким особам приймати приношення від суспільства», вважаючи, що дарунки або будь-які приношення чиновникам не повинні бути в системі державного управління. Якщо чиновники, яким було заборонено співпрацю з приватними підприємствами, все ж таки взяли участь в установі торговельно-промислових компаній або обійняли в них ті або інші посади, то Указ вимагав від них залишити державну службу й скласти надане їм звання [22, с. 279].

У 1762 р. Катерина II видала «Маніфест про лихоїмство», де зазначалося, що чиновникам необхідно запровадити фіксовану оплату праці й заборонити «приймати дари від підданих» [24, с. 233].

У грудні 1884 р. Олександр III затвердив Указ «О порядке совмещения государственной службы с участием в торговых и промышленных товариществах и компаниях», відповідно до якого, державна цивільна служба вищих посадових осіб визнавалася несумісною з участю в установах залізничних, пароплавних, страхових та інших торговельних промислових товариств, а також суспільних і приватних кредитних асоціацій. Якщо чиновники, яким було заборонено співпрацю

з приватними підприємствами, все ж таки взяли участь в установах торговельно-промислових компаній або обійняли в них ті чи інші посади, то Указ вимагав від них залишити державну службу і скласти надане їм звання. У разі неподання цими посадовими особами заяви про відставку їх звільняли зі служби у трьохмісячний термін наказами по відомству або установі [25, с. 17–18].

З утворенням Радянського Союзу почався тривалий та прогресивний етап розвитку кримінального законодавства, спрямованого на боротьбу з хабарництвом [26, с. 375].

Висновки. Таким чином, дослідження історичних витоків установлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини триває значну кількість років. Незважаючи на те, що суспільні відносини активно змінюються, змінюється форма та зміст корупції, проте дослідження початкових форм цього суспільно-негативного діяння допомагає краще зрозуміти сутність та природу корупції. Останнє стане в нагоді під час розроблення комплексу запобіжних заходів.

Список використаних джерел:

1. Григорян В.А. Криминологическое исследование: понятие и процедура проведения. *Lex Russica*. 2007. Т. LXVI. № 1. С. 160–173.
2. Ахметова Г. Р. Коррупция в нефтедобывающих странах : учебное пособие. Алматы : Кульжахан, 2002. 150 с.
3. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А.М. Прохоров. Москва : Советская энциклопедия, 1977. Т. 27. 623 с.
4. Закони Хаммурапі: Практикум / укл. Д.Г. Каюк. Дніпропетровськ : Юридична академія Міністерства внутрішніх справ, 2005. 52 с.
5. Государственная служба: комплексный подход : учебник / отв. ред. А.В. Оболонский. Москва : Дело АНХ, 2009. 512 с.
6. Вигасин А.А., Самозванцев А.М. Артхашастра. Проблемы социальной культуры и права. Москва : Наука, 1984. 256 с.
7. Лурье И.М. Очерки древнеегипетского права XVI – X вв. до н. э. (памятники и исследование). Ленинград : изд-во Гос. Эрмитажа, 1960. 357 с.
8. Законы ману. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2002. 496 с.
9. Пилипенко В.В. Корупція на українських землях як питання курсу історії держави та права. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип. 2 (90). С. 278–287.
10. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: стародавня доба : навчальний посібник. Харків : ХНУВС, 2011. 64 с.
11. Русяева А.С. О присяге граждан Херсонеса Таврического и загадочном слове ΣΑΣΤΗΡΑ. *Боспорские исследования*. 2010. Вып. XXIII. С. 212–191.
12. Маськовіта М.М. Присяга працівників ОВС України: історико-правовий вимір : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 ; Львівський університет внутрішніх справ. Львів, 2017. 224 с.
13. Правда руська. *Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій* / упоряд. С.В. Юшков. Київ : ВУАН, 1935. С. 137–144. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr51.htm> (дата звернення: 28.12.2019).
14. Походзіло Ю.М. Становлення податкової функції держави на українських землях у часи Київської Русі та феодальної роздробленості XII – XIV ст. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 69–74.
15. Порхун Т.М. Хабар означав новину чи інформацію, пізніше – плату за повідомлення. *Країна*. 2012. № 110. URL: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_habaroznachav-novinu-chi-informaciyu-piznishe-platuza-povidomlennya/423929 (дата звернення: 28.12.2029).
16. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: корупція в Київській Русі. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/koruptionsiya-v-ukrayini-bere-pochatok-iz-chasiv-kyuyivskoyi-rusi/3> (дата звернення: 28.12.2020).
17. Цитряк В.Я. Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та протидії йому в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 55. С. 587–591.
18. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 р. / за ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2002. 464 с.
19. Жаленко Н.М. Історичні аспекти виникнення корупції в Україні. *Правові горизонти*. 2019. № 15. С. 7–12.
20. Starowolski S. Lament Utrapiony Matki Korony Polskiej. URL: https://books.google.com.ua/books?id=jm1bAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 28.05.2020).

21. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін від 5 квітня 1710 р. / Верховна Рада України. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата звернення: 28.05.2020).

22. Горган О.Л. Історичні аспекти боротьби з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 277–280.

23. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 8–16.

24. Боровик А.М. Корупційні практики та методи їх подолання у державах Європи. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 229–236.

25. Коряк В.В. та ін. Протидія хабарництву у бюджетній сфері підрозділами Державної служби з економічною злочинністю : науково-практичний посібник. Київ, 2011. 185 с.

26. Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 373–382.

УДК 344:351.746 (477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.1.2>

ОЛИЦЬКИЙ О.М.

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

FORMS OF ACTIVITY OF RAPID RESPONSE UNITS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE

У статті розглядаються поняття і види форм діяльності підрозділів швидкого реагування Державної прикордонної служби України. У процесі своєї діяльності підрозділи швидкого реагування Державної прикордонної служби України використовують різні форми роботи, які зумовлені різноманітністю завдань, обстановкою й умовами їх здійснення.

У результаті вивчення наукових робіт та нормативно-правових актів сформульована авторська дефініція поняття «форми діяльності підрозділів швидкого реагування», під якими варто розуміти передбачені чинним законодавством однорідні дії, що спрямовані на охорону та захист державного кордону, реагування на нестандартні (кризові) ситуації у контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та реалізацію інших функцій Державної прикордонної служби України, що здійснюються з метою забезпечення прикордонної безпеки.

Встановлено, що особливостями форм діяльності підрозділів швидкого реагування є такі ознаки: відображають стиль, засіб, модель, зразок, те, що повинно бути очікуваним відповідно до законодавчих вимог, стабільність на державному кордоні, локалізацію кризової чи конфліктної ситуації тощо; прояв форми визначений та одночасно обмежений компетенцією (чіткими правами та обов'язками, повноваженнями) ПШР; форми діяльності ПШР повинні бути регламентовані правовими нормами; уособлюються у однорідності характерних дій, притаманних окремому напрямку; спосіб вияву компетенції, вибір певної форми зумовлений поставленим завданням та обстановкою у конкретній ситуації на державному кордоні.